

Mogens Boserup: Hjælper vi? Gyldendal, København 1967. 164 sider. Pris: 11,75 kr. (Gyldendals Uglebøger, 171).

Den andel af det offentliges udgifter, som går til Danmarks bistand til udviklingslandene, må antages at stige en del i de kommende år. Problematikken omkring denne bistand vil dermed få aktualitet for en noget større kreds af økonomer, end det hidtil har været tilfældet. Mogens Boserups nye bog er ikke skrevet specielt for denne læserkreds, men den dækker det behov for en samlet, kortfattet og kvalificeret indføring i bistandsproblematikken, som dermed er skabt.

Det første af bogens afsnit behandler under titlen »Strejflys på udviklingslandene« dels den såkaldte naive antikolonialisme, dels nogle aspekter af samspillet mellem materielle og immaterielle, f.eks. religiøse faktorer i udviklingsprocessen. Mogens Boserups træk på sine erfaringer fra to års ophold i Indien giver dette afsnit en særlig værdi.

Bogens andet afsnit har fået overskriften »Handel og gaver«. Det gennemgår tre af de vigtigste problemstillinger i bistandspolitikken. Heraf har de to første – handelspolitikens rolle i udviklingshjælpen og Fællesmarkedets betydning for udviklingslandene – været debatteret i nogen tid. Derimod blev det sidste problem – om kapitaleksport med og uden profit – først sat under debat herhjemme, da Mogens Boserup for få år siden selv rejste det i den kronik, som her er genoptrykt.

En stor del af debatten om kapitaleksporten til udviklingslandene har hidtil drejet sig om fordele og ulemper ved henholdsvis privat og offentlig kapitaleksport. Især har man fra visse sider kritiseret den private kapitaleksport, undertiden med henvisning til Hobsons og Lenins imperialismeteorier. Mogens Boserup peger her over for på, at så længe den vesteuropæiske økonomikreds er præget af fuld beskæftigelse med mere eller mindre kroniske inflationstendenser, har det ringe mening at forestille sig, at et overskud af uanbringelig vesteuropæisk

kapital »presser på« for at finde rentabel anvendelse i oversøiske områder.

Blandt andet af denne grund anser forfatteren det for usandsynligt, at privat kapitaleksport kan komme til at spille nogen væsentlig rolle i bistanden til udviklingslandene. Han vender sig derfor til den offentlige hjælp og specielt til den tredjedel af de samlede statslige ydelser fra industri-landene til udviklingslandene, der gives som lån, og rejser spørgsmålet, om det er rationelt at kræve disse lån forrentet. Spørgsmålets berettigelse må man bl.a. bedømme i lyset af den kendsgerning, at af den samlede årlige nettostrom af privat og offentlig kapital til udviklingslandene på godt 11 milliarder dollars skønnes omkring 3,5 milliarder dollars at gå til renter og dividender til de långivende lande. Forfatteren peger på, at risikoen for fejlinvesteringer ikke er knyttet til spørgsmålet om forrentning eller ej; lånene kan ydes rentefrit til udviklingslandenes regeringer, der kan videregive lånene på det stedlige kapitalmarkeds vilkår.

Forfatteren går imidlertid et skridt videre og spørger, om det overhovedet er rationelt at kræve de offentlige lån til udviklingslandene tilbagebetalt. Antager man, at udviklingslandene endnu i mange år vil have behov for store kapitaltilførsler, vil hvert enkelt af de långivende lande vel kunne kræve sine lån tilbagebetalt, men kun med det resultat, at de fremtidige kapitaloverførsler fra dette og andre industrinationer bliver tilsvarende større. For industrinationerne betragtet som en gruppe bliver tilbagebetalingerne derved kun et bogholderimæssigt ritual.

Kapitlet om handelspolitik som udviklingshjælp tager sit udgangspunkt i slagordet »trade, not aid«. Med Indien som eksempel påviser forfatteren, at slagordet i bedste fald udtrykker en halv sandhed. Indiens eksport ligger på omkring halvdanden milliard dollars om året. De øgede importmuligheder, som ville følge af en mere udviklingsvenlig handelspolitik fra industrinationernes side, ville selv i bedste fald kun udgøre en brøkdel af det beløb på om-

Mogens Boserup: Hjælper vi? Gyldendal, København 1967. 164 sider. Pris: 11,75 kr. (Gyldendals Uglebøger, 171).

Den andel af det offentliges udgifter, som går til Danmarks bistand til udviklingslandene, må antages at stige en del i de kommende år. Problematikken omkring denne bistand vil dermed få aktualitet for en noget større kreds af økonomer, end det hidtil har været tilfældet. Mogens Boserups nye bog er ikke skrevet specielt for denne læserkreds, men den dækker det behov for en samlet, kortfattet og kvalificeret indføring i bistandsproblematikken, som dermed er skabt.

Det første af bogens afsnit behandler under titlen »Strejflys på udviklingslandene« dels den såkaldte naive antikolonialisme, dels nogle aspekter af samspillet mellem materielle og immaterielle, f.eks. religiøse faktorer i udviklingsprocessen. Mogens Boserups træk på sine erfaringer fra to års ophold i Indien giver dette afsnit en særlig værdi.

Bogens andet afsnit har fået overskriften »Handel og gaver«. Det gennemgår tre af de vigtigste problemstillinger i bistandspolitikken. Heraf har de to første – handelspolitikken rolle i udviklingshjælpen og Fællesmarkedets betydning for udviklingslandene – været debatteret i nogen tid. Derimod blev det sidste problem – om kapitaleksport med og uden profit – først sat under debat herhjemme, da Mogens Boserup for få år siden selv rejste det i den kronik, som her er genoptrykt.

En stor del af debatten om kapitaleksporten til udviklingslandene har hidtil drejet sig om fordele og ulemper ved henholdsvis privat og offentlig kapitaleksport. Især har man fra visse sider kritiseret den private kapitaleksport, undertiden med henvisning til Hobsons og Lenins imperialismeteorier. Mogens Boserup peger her over for på, at så længe den vesteuropæiske økonomikreds er præget af fuld beskæftigelse med mere eller mindre kroniske inflationstendenser, har det ringe mening at forestille sig, at et overskud af uanbringelig vesteuropæisk

kapital »presser på« for at finde rentabel anvendelse i oversøiske områder.

Blandt andet af denne grund anser forfatteren det for usandsynligt, at privat kapitaleksport kan komme til at spille nogen væsentlig rolle i bistanden til udviklingslandene. Han vender sig derfor til den offentlige hjælp og specielt til den tredjedel af de samlede statslige ydelser fra industri-landene til udviklingslandene, der gives som lån, og rejser spørgsmålet, om det er rationelt at kræve disse lån forrentet. Spørgsmålets berettigelse må man bl.a. bedømme i lyset af den kendsgerning, at af den samlede årlige nettostrom af privat og offentlig kapital til udviklingslandene på godt 11 milliarder dollars skønnes omkring 3,5 milliarder dollars at gå til renter og dividender til de långivende lande. Forfatteren peger på, at risikoen for fejlinvesteringer ikke er knyttet til spørgsmålet om forrentning eller ej; lånene kan ydes rentefrit til udviklingslandenes regeringer, der kan videregive lånene på det stedlige kapitalmarkeds vilkår.

Forfatteren går imidlertid et skridt videre og spørger, om det overhovedet er rationelt at kræve de offentlige lån til udviklingslandene tilbagebetalt. Antager man, at udviklingslandene endnu i mange år vil have behov for store kapitaltilførsler, vil hvert enkelt af de långivende lande vel kunne kræve sine lån tilbagebetalt, men kun med det resultat, at de fremtidige kapitaloverførsler fra dette og andre industrinationer bliver tilsvarende større. For industrinationerne betragtet som en gruppe bliver tilbagebetalingerne derved kun et bogholderimæssigt ritual.

Kapitlet om handelspolitik som udviklingshjælp tager sit udgangspunkt i slagordet »trade, not aid«. Med Indien som eksempel påviser forfatteren, at slagordet i bedste fald udtrykker en halv sandhed. Indiens eksport ligger på omkring halvdanden milliard dollars om året. De øgede importmuligheder, som ville følge af en mere udviklingsvenlig handelspolitik fra industrinationernes side, ville selv i bedste fald kun udgøre en brøkdel af det beløb på om-

kring en milliard dollars, som den årlige strøm af hjælpeydelse til Indien for tiden udgør. En mere frugtbar problemstilling ville det derfor være at spørge, hvori problemet om udviklingslandenes udenrigshandel egentlig består. Deres mangel på kapital må dækkes ved større hjemlig opsparring eller ved kapitalimport, men for det typiske udviklingsland uden for gruppen af planøkonomiske samfund rejser der sig her særlige problemer. Hvis det lykkes at overvinde de politiske vanskeligheder ved at gennemtvinge en større hjemlig opsparring, er man ikke dermed automatisk sikret en større investering. Fører den forøgede opsparring til et fald i importen af forbrugsvarer, kan den »sparede« valuta anvendes direkte på import af investeringsgoder. Men hvis den forøgede opsparring kun fører til et mindre forbrug af indenlandske forbrugsvarer, kan man på baggrund af den svagt udviklede investeringsgodesektor kun omsætte de frigjorte produktionsfaktorer til investering ved at øge eksporten så meget, at den kan betale for importen af de nødvendige maskiner, apparater o.s.v.

Imidlertid gælder det for mange af udviklingslandenes gængse eksportvarer, at det relativt lave prisniveau ville falde yderligere, hvis man forsøgte at sætte afsætningsvæsentlig op. Hertil kommer den særlige vanskelighed i samhandelen mellem industrinationerne og udviklingslandene, at den for industrinationerne især betyder import af råvarer og for udviklingslandene især import af maskiner og andre investeringsgoder. I udviklingslandene stiger importen fra industrinationerne derfor hastigere end nationalindkomsten, mens det forholder sig omvendt i industrinationerne, hvor importen fra udviklingslandene hæmmes af konkurrencen fra substituerende råstoffer og af den almindelige tendens til, at råstoffer udgør en faldende andel af den samlede produktion af varer og tjenester.

Konklusionen på dette må være, at vel bør institutionelle hindringer for udviklingslandenes samhandel med den industrialiserede verden fjernes, hvis målsætningen er en højere økonomisk vækst i udviklings-

landene, men i den samlede økonomiske politik må det afgørende dog blive, at man i industrinationerne fører en sådan beskæftigelses- og vækstpolitik, at deres import af råvarer fra udviklingslandene ikke svækkes yderligere.

Kapitlet om Fællesmarkedets betydning for udviklingslandene er især nyttigt derved, at det opregner de vigtigste af de forhold, som man har brug for ved vurderingen af, om denne markedsdannelse netto er til gunst eller ugunst for udviklingslandene. Forfatteren peger her bl.a. på, at fælles toldtariffer er svære at ændre, og at man derfor formentlig vil se relativt færre heldigt gennemførte protektionistiske lynaktioner i Fællesmarkedet mod eksportfremstød fra de nye industrier i udviklingslandene. Desuden fremhæver forfatteren, at den (da bogen blev skrevet: eventuelle) heldige afslutning på Kennedy-rundens toldforhandlinger vil få Fællesmarkedets diskriminerende virkninger over for udviklingslandene til at træde mere i baggrunden.

Bogens tredje og sidste afsnit behandler en række problemer med direkte relation til den danske udviklingshjælp. Forfatteren drøfter forskellige mulige kriterier for udformningen af danske bistandsprogrammer (modtagerlandets behov, giverlandets muligheder, modtagerlandets interesse for projektet, forsøg på skøn over bistandsprojekternes nyttevirkning), og i en kommentar til den offentlige diskussion herhjemme efter finansudvalgets rejse til en række udviklingslande i 1966 giver forfatteren en skitse til et eksempel på, hvordan en evaluering af et igangværende bistandsprogram kan gennemføres, i dette tilfælde de danske landbrugsprojekter i Indien. I to andre kapitler gennemgår forfatteren forskellige argumenter for og imod at lade hensynet til eksportinteresser og specielt afsætningsproblemerne for landbrugsvarer spille en rolle ved bistandspolitikens udformning. Endelig omfatter afsnittet to kapitler (VII og XI) om udviklingshjælpens mål og motiver.

Bogens opbygning af tidligere trykte og nye ting har kun få steder ført til problemer. I slutningen af kapitel II argumenteres,

at spørgsmålet om ændringer i udviklingslandenes sociale struktur og i religiøse og andre nedarvede forestillinger falder uden for rammerne af den danske bistandsproblematik. Dette i sig selv problematiske synspunkt forekommer i nogen grad at blive modsagt af kapitlet om religion og økonomiske fremskridt (kapitel III), hvor det f.eks. påvises, at religionen i Indien alvorligt forvrider indstillingen til såvel produktiv indsats som økonomisk ulighed.

Der synes også at være mindre god overensstemmelse mellem forfatterens almindelige aksept (f.eks. i kapitel VII) af behovet for regulerende indgreb i den internationale økonomiske ulighed og argumentationen i kapitel IX for at lade giverlandenes eksportsynspunkter spille ind på bistandspolitikken.

*Gunnar Viby Mogensen**

* Lektor ved Københavns Universitet.

MODTAGEN LITTERATUR

HICKS, JOHN: Critical Essays in Monetary Theory. (Clarendon Press, Oxford University Press, Oxford 1967). 219 sider, 25 sh. – KNUDSEN, JØRGEN: Forskning og velfærd. (Munksgaard-serien nr. 23, Munksgaard, København 1967). 163 sider, 22 kr. – SCHIPPER, LEWIS: A Guaranteed Employment System in the United States. (Research Monograph no. 1, Department of Economics, Howard University, Washington 1967). 46 sider, \$ 1,00. – HOLTE, FRITZ C.: Sosialøkonomi. 2. udg. (Universitetsforlaget, Oslo, Munksgaard, København 1967). 467 sider, N. kr. 43,50. – SUTĂ-SELEJAN, SULTANA, Dr.: Gîndirea economică a lui Nicolae Bălcescu. (Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucuresti 1967). 495 sider. – BOOT, JOHN C. G.: Mathematical Reasoning in Economics and Management Science. (Prentice – Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey 1967). 178 sider, 64 sh. – HORWICH, GEORGE: Monetary Process and Policy. A Symposium. (Richard D. Irwin Inc., Illinois 1967). 388 sider. \$ 8,50. – FARRELL, JOHN C.: Beloved Lady. A History of Jane Addams' Ideas on Reform and Peace. (The John Hopkins Press, Baltimore, Maryland 1967). 272 sider. \$ 6,95. – SAVILLE, LLOYD: Regional Economic Development in Italy. (Duke University Press, Durham, North Carolina 1967). 191 sider. \$ 7,00. – RUDRA, ASHOK: Relative Rates of Growth: Agriculture and Industry. (Department of Economics, University of Bombay 1967). 89 sider. Rs. 8/-. – ESEKIEL, HANNAU: The Pattern of Investment and Economic Development. (University of Bombay 1967). 119 sider. Rs. 9/50. – MOGENSEN, GUNNAR VIBY: Fysisk handicappede i Danmark V: Økonomiske og sociale forhold. (Socialforskningsinstituttets publikationer nr. 26, Teknisk Forlag, København 1967). 130 sider. – KÜHL, P.-H.: Fysisk handicappede i Danmark VI: Psykologiske forhold. (Socialforskningsinstituttets publikationer nr. 27, Teknisk Forlag, København 1967). 104 sider. – JØRGENSEN, ERLING og ØSTERGARD, FREDE: De ældres levevilkår III. Forbrug, formue og opsparingsforhold. (Socialforskningsinstituttets publikationer nr. 28, Teknisk Forlag, København 1967). 101 sider. – JAMES, PATRICIA (ed.): The Travel Diaries of T. R. Malthus. (Cambridge University Press, Cambridge 1966). 316 sider, 45 sh.